

HVA GJØR OVERGRIPER FOR Å FÅ DEN UTSATTE INN I "OVERGREPSROMMET" OG FORHINDRE AT HAN/HUN GREIER Å FLYKTE DERFRA?

"Grooming"

De aller færreste overgrep skjer spontant og brutalt. Mange av de som blir utsatt for overgrep, har i kortere eller lengre tid vært utsatt for "grooming". Denne "groomingen" er ofte også bakgrunnen for at den utsatte ikke greier å komme seg ut av misbruket. "Grooming" er et engelsk ord der "groom" er en som er satt til å ta seg av og trene opp kongelige hester. Vi har det samme ordet i betydningen brudgom. I sammenheng med seksuell overgrepssproblematikk blir uttrykket brukt om den prosessen offeret blir trukket inn i av overgriper før overgrepene skjer. Overgriper bruker da "grooming" for å muliggjøre overgrepene, og for at offer i ettertid ikke skal avsløre hva som skjedde.

"Grooming" kan vare i alt fra en time eller to til flere år. I boken "Ulvar i lammeflokken" leser vi at Gro Skartveit opplever aktiv "grooming" i kun noen få timer før overgrepet skjer mens det for noen av de andre i boken tok lang tid. Mange barn og ungdommer har opplevd at det har tatt flere år fra den voksne overgriperen begynte å bygge opp tilliten til de fysiske overgrepene startet. "Grooming" skjer i like sterk grad i forhold til voksne som blir utsatt for overgrep f.eks. fra en profesjonell hjelper som en psykolog, psykiater eller en prest.

Mange som i dag arbeider med overgripere, vil hevde at de fleste overgrep er planlagt, til og med impulsive voldtekter. Overgriper har i sistnevnte tilfelle ikke planlagt hvem som skal voldtas, men vet med seg selv at ved første mulighet vil voldtekt skje. I slike tilfeller skjer det som regel ingen, eller kun en meget kort form for "grooming".

Starten på "groomingen" trenger ikke å være bevisst og kynisk planlagt. Noen overgripere benytter seg av de mulighetene de plutselig får i fanget og kan i ettertid bruke dette som unnskyldning. Dette skjer trass i at de "planla" svært så målbevisst etter først å ha sett muligheten til en ny "erobring".

Jeg vil her forsøke å liste opp noen typiske trekk i en "grooming"-prosess. I noen saker kan en finne nesten alle de trekk som er nevnt, i andre saker finner en kanskje bare noen få. Siden overgripere er svært forskjellige, vil også variasjonene være store. Ikke desto mindre antar jeg at mennesker som har vært utsatt for seksuelle overgrep, helt eller delvis vil kjenne seg igjen i noen av punktene.

En "grooming"-prosess kan ofte følge dette mønsteret, helt eller delvis:

1. Utplukking av offer.
2. Oppbygging av tillit.
3. "Referansegruppen".
4. Overflødiggjøring av, og isolasjon fra, eget nettverk.
5. Rollebytte.
6. Økende grad av hemmeligholdelse.
7. Tre skritt fram og to tilbake.
8. Skjulte og åpne trusler. Direkte og indirekte vold.

9. Alminneliggjøring og legalisering av overgrepene.
10. Overføring av ansvaret for det som skjer.
11. Overvåkning eller avhengighet.
12. Full kontroll.

1. Utplukking av offer

Overgriper kan plukke ut en eller flere mulige ofre. Kanskje vil denne utplukkingen være ubevisst, men noen ganger kan den være svært bevisst. Og enten den synes bevisst eller ubevisst, synes overgriper å følge en bestemt strategi eller utvikling fra offeret er plukket ut og til overgrepene starter. "Utplukkingen" kan også starte med seksuelle fantasier som overgriper gir fritt spillerom. Aktørene i disse fantasiene kan være overgriperens egne barn, andre barn, ungdommer eller voksne overgriper har med å gjøre, f.eks. som hjelper, leder eller tillitsperson. Dyrkingen av disse fantasiene kan så i sin tur lede til at overgriper leter etter måter og muligheter til å få leve ut fantasiene sine.

Overgriperens egen forklaring (og unnskyldning for seg selv?) på hvordan han/hun plukker ut en eller flere mulige offer, kan også være at de opplever at det er noe helt spesielt med den de har plukket ut, at de trenger spesiell omsorg og kjærlighet, eller at overgriper har behov på bekreftelse på at han/hun får "draget på" den mest populære gutten eller jenta. Andre overgripere kan fortelle at de helt bevisst ser seg ut barn som de regner med er lettere å lure med enn andre, og som samtidig synes å kunne holde tett når noe begynner å skje. Det er derfor vanskelig, for ikke å si umulig å gi sikre kjennetegn for hvem som blir plukket ut. Det kan like gjerne være den mest ressurssterke jenta/gutten som taperen. Det kan like gjerne være den tryggeste og mest selvbevisste som den utrygge og kontaktsøkende. Felles for alle offer er imidlertid sårbarhet. Noen av de mest avgjørende sårbarhetstrekk er aldersforskjell, forskjell i posisjon/rolle og behov for hjelp i en vanskelig fase i livet.

Når det gjelder utplukking av voksne offer der overgriper er i en hjelperrolle, kan dette skje blant de klienter eller konfidenter hjelperen eller sjelesørgeren har. Men det kan også skje ved at predikanten eller presten plukker ut vedkommende i ulike former for menighetssamlinger eller møter. Det kan f.eks. skje ved at offeret enten får oppmuntringer til nye oppgaver eller utfordringer i menigheten, at overgriper forteller at de har spesielle nådegaver som bør utvikles el.lign. Overgriper tar da på seg å hjelpe vedkommende videre med dette og kan engasjere vedkommende og legge forholdene til rette for at de etter hvert tilbringer mer og mer tid sammen. Noen overgripere vil da plukke ut de mest utadvendte og populære: De ser det som en ekstra stor utfordring å få kontroll over offeret på bekostning av andre "konkurrenter" som jevnaldrende ungdommer, ektefeller og overordnede. Andre overgripere kan plukke ut mer "usynlige" mennesker. Ved å løfte dem fram, gi dem nye oppgaver og ansvar og gi dem masse oppmerksomhet, øker offerets tro på seg selv og samtidig deres avhengighet av overgriper. En tredje variant er å se over forsamlingen med trenet blikk for å plukke ut dem som synes å ha det vanskelig men kanskje aktivt søker hjelp. Når overgriper da tar kontakt med disse menneskene og samtidig hevde at dette er noe Gud har minnet dem om, kan offeret se dette som en styrelse. Veldig ofte forsterkes dette ytterligere av at offeret i første omgang kan oppleve å få veldig god hjelp med så vel åndelige som medmenneskelige problemer.

2. Oppbygging av tillit

Oppbygging av tillit i forhold til den utsatte

Ved "grooming" vil en overgriper som regel begynne med å bygge opp tillit i forhold til det barnet eller den voksne han/hun har fattet interesse for. Foregår overgrepene innenfor en familie, er ofte overgriper en god og trygg omsorgsperson: Far, mor, bestemor, bestefar, onkel tante og bror eller søster. Da trenger ikke overgriper bygge opp tillit: Tilliten er der fra før. Den vi har tillit til, stoler vi på. Vi kan ikke tenke oss at en slik person vil oss noe vondt, og enda mindre kan et troskyldig barn tenke seg at den voksne, trygge omsorgspersonen skal kunne gjøre det noe vondt. Er overgriper utenfor familien, kan dette være en person som nyter allmenn tillit i kraft av egen personlighet eller posisjon og stilling. Er vedkommende i tillegg et sprudlende menneske som alle liker, en populær trener eller ungdomsleder som alle er mer eller mindre avstandsforelsket i, en dyktig lærer, terapeut eller populær prest, oppstår det lett et tillitsforhold og overgriper har en enkel oppgave.

Oppmerksomhet

En viktig faktor når det gjelder oppbygging av tillit, er oppmerksomhet. De aller fleste overgripere vil i denne fasen gi den utsatte mye oppmerksomhet. Slik oppmerksomhet kan gis på mange ulike måter, variert etter den utsattes alder og livssituasjon og overgriperens personlighet.

Er den utsatte et barn, kan overgriper gå inn i en rolle som "reservefar" eller "reservemor". Det er godt for både liten og stor å bli lagt merke til, snakket til, bli "sett". Overgriper kan utnytte dette til å investere mye tid i barnet og la ham/henne kan få være med på hyggelige alternativer. Det kan være alt fra bollebaking, fotballtrening, deltakelse på kristne leirer til besøk på tivoli etc. Ofte får barnet gaver og kan ha tilnærmet ubegrenset tilgang til godterier andre ting som barnet setter pris på: Et leketøy, et fotoapparat, et kjæledyr el.lign.. Noen ganger blir ting gitt som ren gave, noe ganger kan "eierforholdet" være begrenset til de gangene barnet besøker overgriper.

Er den utsatte en ten-åring, kan strategien langt på vei være den samme. Men i møte med en ten-åring, vil overgriper bruke andre midler. Det kan være at overgriper skryter av den utsatte og forklarer hvor flink og unik han/hun er. Dette kan følges opp av at den utsatte får ansvar under veiledning av overgriper. Men det kan like gjerne være å la ten-åringen få lov til å være med på populære og spennende aktiviteter som ikke alltid er lovlige, f.eks.:

- øvelseskjøring lenge før det er lovlig (en anledning mange overgripere bruker til å starte med mer eller mindre kamuflert beføling)
- gratis lån av moped før ten-åringen er gammel nok
- overgriper holder åpent hus der mindreårige får lov å nyte alkohol.
- overgriper inviterer hjem til favorittmat, favorittmusikk og TV-titting - eller invitasjon til hytte- og utenlandsturer.

Når det gjelder gaver, kan det for en gutts vedkommende f.eks. være at han får løfte om å overta overgriperens brukte bil svært rimelig. Er den utsatte jente, er det vanlig å gi ting som ørepynt, smykker, ringer eller parfyme. Ofte knytter da overgriper en betingelse til gaven, nemlig at den skal hun ha på seg hver dag for å huske på giveren. Videre bruker mange overgripere å gi hyp-pige, små oppmerksomheter f.eks. i form av en rose, et kort, et lite brev eller en hilsen på radio eller i avis. Noen gjør dette i full åpenhet og da ofte med antydninger kun den utsatte fullt ut forstår. Andre ganger kan overgriper være mer direkte og dristig når han/hun skriver brev eller kort. Da vil budskapet ofte være undertegnet med et kodenavn.

For ytterligere å bygge opp tilliten og samtidig styrke bindingen, kan overgriper finne "hemmelige steder" som er bare deres eller hemmelige telefonkoder der så og så mange ring betyr at de skal møtes så og så snart på avtalt sted. De senere år er det også blitt vanlig at overgriper

utstyrer "fattige" ten-åringer med telefonkort eller egne mobiltelefoner for at de skal ha råd til å kontakte overgriper. Dermed greier overgriper å lettere å holde oversikt og kontroll med hvor han/hun befinner seg.

I kristne sammenhenger benytter overgriper ofte kort med kristne dikt og/eller bibelord. Da benyttes ofte bibelord som formidler trygghet, glede og gode følelser. Noen overgripere passer også på å få skrive inn hilsener i den utsattes bibel ved siden av bibelord de vet den utsatte finner trygghet og trøst i og derfor leser ofte. Dermed sikrer overgriper seg at den utsatte blir minnet om han/henne hver gang de leser det aktuelle ordet, noe som kanskje skjer enten når de har det godt eller når de har det vanskelig.

Er den utsatte voksen og overgriper f.eks. en profesjonell hjelper, finner vi den samme dynamikken. Det å oppleve at en får god hjelp, er i seg selv tillitsskapende. Det en overgriper i tillegg da kan gjøre, er å gi den utsatte ekstra mye oppmerksomhet der overgriper lar den utsatte forstå at han/hun er spesiell, har spesielle kvaliteter eller store ressurser. Overgriper kan så f.eks. invitere den utsatte hjem til seg, invitere ut på byen eller med på hyttetur. Ytre sett kan det se ut som en vanlig kjærlighetshistorie. Men bygger dette på en profesjonell kontakt, er det en terapeutisk/sjelesørgisk relasjon der den profesjonelle utnytter den utsatte som på sin side sitter igjen med forsterkede problemer i ettertid.

Når overgriper bygger opp tillit til barn, ten-åringer eller voksne ved å gi oppmerksomhet slik vi nå har omtalt, kan dette enten skje i tilsynelatende full åpenhet eller mer eller mindre skjult. Enten den ene eller andre fremgangsmåten blir valgt, bygger overgriper opp en hemmelig allianse med den utsatte. Skjer dette tilsynelatende i full åpenhet, er det tilnærmet umulig for utenforstående å forstå alt som blir sagt mellom overgriper og utsatt i form av blikk, ord og vendinger som for dem kan ha dobbelt bunn osv. Dessuten har overgriper med det sikret seg selv om mulig enda bedre enn om alt skjer i det skjulte. Alle har jo sett "alt", overgriper har ingen ting å skjule! I første omgang kan det for de fleste utsatte kjennes både godt og spennende å bli vist så mye oppmerksomhet og etter hvert ha så mye hemmelig sammen med overgriper, ting ingen andre vet noen ting om. Men nettopp denne alliansen kan senere nettopp bli marerittet når overgriper utnytter den kontakten som er opprettet til å skjule de overgrepene som utvikler seg. Den utsatte som ikke har røpet noe tidligere, vil da neppe våge å si fra senere: De har jo "vært med på det!"

Sammenfattende kan vi si at blir en vist masse oppmerksomhet av en tillitsperson, eller åpner denne tillitspersonen en nye verden som gir ny inspirasjon og håp om et bedre liv, er det naturlig å føle både glede, tillit og trygghet. Slik skal det også være. Tillit mellom mennesker er viktig, ikke minst viktig mellom en omsorgsperson og den som er avhengig av omsorgen, mellom ungdom og ledere, mellom helpere og den som har behov for hjelp. Jo større tillit, jo bedre forutsetninger for vekst og utvikling. I kristne sammenhenger kan overgripere være både karismatiske ledere og dyktige forkynnere. De kan være dyktige sjelesørgere som åpner helt nye verdener for sine konfidenter og gir dem kanskje bedre hjelp enn de noen gang før har fått.

Men blir den tryggheten og tilliten misbrukt, snakker vi om overgrep: Det at den utsatte etter hvert viser nesten ubegrenset tillit og blottlegger sitt eget sjels- og følelsesliv, misbruker overgriper til å invadere, trø på og skade vedkommende for å tilfredsstille egne behov.

Oppbygging av tillit i forhold til utsattes omsorgspersoner og nettverk.

I en "grooming" ser vi ofte at overgriper også bygger opp tillit til omsorgspersoner og nettverk til den/de de har plukket ut. Når det gjelder overgrep mot barn og unge fra mennesker utenfor kjernefamilien, kobler overgriper ofte inn barnets/ungdommens foreldre, direkte eller indirekte. Den onkelen som er så stor barnevenn og alltid tar barna med på ferie etter tur, stiller en ofte ikke spørsmål med. Forgriper han seg, er det heller ikke sikkert at han forgriper seg på alle dem som får være med på tur. Kanskje forgriper han seg bare på noen få av barna, kanskje bare på ett barn.

Har overgriper ikke noe nært kjennskap til f.eks. foreldre, er det mange som oppretter nettopp en slik kontakt. Overgriper kan ta kontakt med foreldrene og fortelle dem hvor flott gutt eller jente de har, hvilke muligheter han/hun har, og hvordan overgriper skal hjelpe han/hun til å nå nye mål i skolen, på idrettsfronten eller i kristen sammenheng. Ofte søker overgriper samtidig å inkludere foreldrene i klubben, menigheten eller koret. Overgriper kan også kontakte omsorgspersoner for å informere om at han/hun er barnets eller ungdommens nære fortrolige eller sjelesørgeren som hjelper dem videre i vanskelige og utfordrende perioder i livet.

Overgriper kan videre opparbeide tillit i forhold til sin arbeidsplass eller organisasjon. Dermed får han/hun ord på seg for å være en dyktig fagperson, en oppofrende og kanskje karismatisk leder, dyktig lærer eller forkynner. Vedkommende vil da lett ble ansett som en velsignelse for sin menighet, både i forhold til barn, ungdom og voksne. Ikke minst blir det satt pris på når disse overgriperne i ulike sammenhenger kan vinne innpass hos grupper av mennesker menigheten ellers sliter med å oppnå kontakt med. Det kan f.eks. være det å få ungdommen i tale, og være sunne og gode forbilder for dem. Andre allianser overgriper kan skaffe seg, kan være f.eks. offerets ektefelle. Har overgriper en av ektefellene til samtale om psykiske problemer generelt og ekteskapsproblemer spesielt, kan overgriper innkalle også den andre part og beskrive problematikken og veien videre. Ved der å legge vekt på at dette kan bli langvarig, at samtalene eller terapien kan få den hjelpetrequende til å reagere sterkt og på uventede måter, eller at spesielle opplegg vil bli brukt, kan overgriper legge til rette for fritt spill videre. Etter dette kan slike overgriper ikke ha skrupler med å forgripe seg på den han/hun er satt til å hjelpe, til og med i den hjelpetrequendes eget hjem og endog med Gud som garantist for at dette er rett og godt. Når da reaksjonene kommer, har jo ektefellen alt hørt at slikt må en regne med. Og da blir det ikke lett å formidle at noe er galt.

Overgriper kan også skaffe seg allianse med egen organisasjon eller andre overordnede ved å ta kontakt for å informere om, eller be om råd, i konkrete saker som omhandler bestemte mennesker. Dermed er faren betydelig redusert for at noen i ettertid skal reagere dersom det skulle begynne å svirre rykter og halvkvadede viser om at noe kanskje ikke er som det skulle være.

Snakker vi om emissærer, forkynnere, prester og sjelesørgere, har de allerede tillit blant folk de møter, blant underordnede og overordnede i kraft av sin stilling som formidler av Guds ord og veiledere for menigheter og forsamlinger. Jo mer konservativ teologisk linje en legger seg på, jo mer tillit synes folk flest å ha til dem det gjelder. Ikke minst gjelder dette dersom synet på seksualitet er svært restriktivt. Og da er det, og skal det også være, utenkelig at en slik person misbruker menneskers tillit og utnytter dem seksuelt. Ikke desto mindre er det dette vi ser skjer så altfor ofte. Ikke engang ultrakonservativt syn på seksualitet og samliv gir noen garanti mot at samme person kan begå seksuelle overgrep selv. Denne type spaltet-het dreier seg nemlig ikke om teologisk orientering, om å være dyktig eller mindre dyktig forkynner eller sjelesørger. Det dreier seg om mennesker med større eller mindre grader av personlighetsavvik.

3. "Referansegruppen"

Dermed er vi inne på neste punkt: Referansegruppen. De aller fleste overgripere jeg kjenner til har en "referansegruppe", ofte en svært stor og betydningsfull gruppe. Jeg tror det var spes. psyk. Einar O. Rognstad som først gav meg dette stikkordet "referansegruppe" på et kurs han holdt om seksuelle overgrep. Ordet synes i alle fall å beskrive en viktig brikke for noen overgripere. Ved bevisst eller ubevisst å opprette sin egen "referansegruppe", sikrer de seg ytterligere før de begår overgrep. "Referansegruppen" er enkeltmennesker, grupper eller organisasjoner, menigheter o.l. som har mennesker som befinner seg i en mest mulig lik situasjon som den eller de overgriper har begått overgrep mot eller har planer om å forgripe seg på. Ved IKKE å begå overgrep mot disse enkeltmenneskene eller svikte tilliten en er blitt vist av organisasjon eller overordnede, blir "referansegruppen" sannhetsvitner på at overgriper ikke forgriper seg eller misbruker tillit i situasjoner der utsatte kan fortelle om det motsatte. Slike referansegrupper kan være søsken som ikke ble utsatt, medlemmer av klubben eller ungdomsforeningen som ikke ble utsatt, klienter og konfidenter som ikke ble utsatt trass i samme type samtaler, terapier og andre opplegg. Det kan videre være kolleger eller overordnede som aldri har hatt noe å sette fingeren på i forhold til overgriper.

Medlemmer av slike "referansegrupper" vil f.eks. under avdekking av overgrep og rettsaker ofte dukke opp og forsikre om at de ikke har noe å utsette på overgriper. Det er både korrekt og betimelig. I kristne sammenhenger kan "referansegruppen" være medarbeidere og kolleger. Det kan være en mengde mennesker som har fått mye ut av overgriperens forkynnelse, som har fått verdifull og profesjonell hjelp i overgriperens sjelesorg og som kanskje ble frelst i den vekkelsen overgriper stod i det og det året på den og den plassen. Alt dette kan være rett og godt og sant på alle måter. Det som blir referert er både korrekt og det skal heller ikke tas fra overgriper. Selvsagt har også overgripere gode sider, ofte svært sterke og gode sider som ikke skal elimineres fordi det også finnes noe som slett ikke er bra.

Problemer oppstår dersom noen går steget videre og hevder noe de ikke har dekning for. Medlemmer fra "referansegruppen" kan da konkluderer med at siden DE ikke har noe å utsette på overgriper, kan vedkommende heller ikke ha begått overgrep eller misbrukt tilliten i forholdet til andre. Dermed styrkes overgriperens troverdighet uten at der er saklig grunnlag for det. Og dette skjer på bekostning av den utsatte som endelig våger å komme fram med den vonde hemmeligheten.

Her må vi igjen og igjen minne hverandre på at INGEN i referansegruppen har opplevd overgriper **som overgriper**. Det er det kun den utsatte som har. Troverdigheten til den utsatte må derfor vurderes på helt andre kriterier enn hvor stor og hvor sterk "referansegruppen" til overgriper er.

4. Overflødiggjøring av, og isolasjon fra eget nettverk

Jo mer tid og oppmerksomhet et menneske får fra overgriper, jo mer avhengig blir den utsatte av overgriper. I nesten samme grad reduseres ofte kontakten med, og betydning av andre omsorgspersoner og eget nettverk.

Når det gjelder barn og unge, går dette ofte ut på at overgriper mer og mer overtar foreldres og andre autoritetspersoners roller. Dette kan overgriper gjøre ved å gi barnet/ungdommen mye mer tid og oppmerksomhet enn det f.eks. foreldre og lærere gir. Det kan dels gjøres ved å stille spørsmålsteget ved andre autoritetspersoners kunnskap og innsikt eller ved å latterliggjøre dem.

"Skjønner virkelig ikke foreldrene dine at du begynner å bli voksen og må få lov å bestemme litt mer enn du får lov til?"

Videre vil overgriper etter hvert ta opp spørsmål omkring forelskelse, kjærighet og litt etter litt også seksualliv. Barnet/den unge innvies i en ny verden som både er spennende, skremmende og forvirrende fordi denne introduksjonen skjer før de selv er modne for det. Overgriper og barnet/ungdommen begynner å få hemmeligheter sammen som er både spennende og litt skremmende. Barn og ungdom blir dermed fratatt det å få lov til å utvikle seg naturlig, bli kjent med egen kropp og egen seksualitet på egne premisser og prøve ut seksualiteten i møte med jevnaldrende i forhold til egne følelser og egne verdier.

Samtidig med at overgriper tilbringer mer og mer tid sammen med den han/hun har sett seg ut, skjer det ofte en mer eller mindre automatisk isolasjon, ikke bare fra foreldre og andre autoritets- og omsorgspersoner, men også fra venner. Hva skjer med den jenta eller gutten som får mye mer oppmerksomhet og kanskje også ansvar enn alle de andre? De blir lett uglesett av sine jevnaldrende som den som smiser og innnyder seg hos lederen. Dermed blir de ytterligere isolert fra dem og desto mer avhengig av overgriper. Dette kan også overgriper utnytte samtidig med sin "undervisning" om kjærighet og seksualliv. Han/hun kan stille spørsmål ved, eller latterliggjøre jevnaldrendes evne til å forstå og vise kjærighet og i stedet fremheve seg selv som skal vise dem hva dette virkelig dreier seg om. Dette understrekes ved at overgriper også kan gi masse oppmerksomhet som jevnaldrende kanskje ikke er modne for. Det kan være små, hemmelige gaver, kort, dikt og andre overraskelser som ikke må røpes for dem som ikke skjønner slikt.

Samtidig tilbringer nå offer og overgriper så mye tid sammen at overgriper ofte foreslår at noe av den tiden de har sammen, må holdes hemmelig: Andre vil sikkert misforstå om de får vite det, kan overgriper si. I denne fasen utvikles gjerne egne "varslingsrutiner" der overgriper utvikler visse koder for å gi beskjed om at de skal treffes og hvor, eller hvordan den utsatte kan gi tilbakemelding dersom avtalte opplegg går i vasken. Noen overgripere gir heller ikke offeret mulighet til å avstå fra å møte opp når koden er gitt: Da blir det offerets ansvar å få det til. Dette setter ofte offer i en veldig vanskelig stress-situasjon der de nesten uansett må trikse og mikse for å møte overgriper som forventet. De vet at går det ikke, blir det mye kjefting og kanskje enda verre misbruk som de ikke kan betro til noen andre.

Noe av det samme kan skje i forhold til voksne. Også her blir klient/konfident gjort mer og mer avhengig av overgriperens innsikt, hjelp og oppmerksomhet mens ektefelle, venner og nettverk av overgriper langt på vei kan bli latterliggjort eller framstilt som noe som det er viktig å holde avstand til mens en arbeider med vanskelige ting. Og mange ganger er dette også bare en lettelse for offeret. De er kanskje lettet over at en person med myndighet gir dem god samvittighet for å holde avstand til f.eks. foreldre, ektefelle eller menighet som kanskje holder dem nede på ulike måter. Slik kan også noe av det overgriper og gir råd om, være fornuftig: Det er kanskje sant at ektefellen er umulig, har store psykiske problemer og nesten ikke er til å leve sammen med. Det kan noen ganger være et fornuftig råd å være forsiktig med å betro seg til, og stole på, enkelte av de vennene en har. Det kan være at den forkynnelsen og sjelesorgen som en får i egen menighet, er langt fra sunn.

Dermed kan den utsatte oppleve at han/hun får god hjelp i denne fasen. Ved å fokusere på den gode hjelpen en har fått så langt, velger en derfor å stole på hjelperen, også når en begynner å stusse over enkelte ting. Men på den måten bindes samtidig den utsatte mer og mer til en over-

griper som utnytter tillit og sårbarhet maksimalt. Følgelig ser den utsatte ofte ikke hvor dette bærer hen før det er for sent.

5. Rollebytte

Neste skritt for en overgriper, så vel i profesjonell sammenheng som i voksen/barn sammenheng og i leder/medlemssammenheng, kan være å bytte roller. Den profesjonelle hjelperen, den voksne eller den dyktige lederen kan plutselig bli den som betror seg og fremlegger sine følelsesmessige behov for dem de er hjelpere og ledere for. De kan plutselig opptre som stakkarer det er synd på. Etter hvert kan de også betro sine ungdommer, underordnede eller konfidenter at de også har seksuelle behov som han/hun ikke får tilfredsstilt. Grunnene en oppgir, kan være forskjellige. En typisk situasjon er at han eller hun som til nå har vært en trygg og god person for barnet eller ungdommen, begynner å betro barnet eller ungdommen hvor vanskelig han/hun har det, og hvor synd det er på dem. En vanlig måte å beklage seg på er å klage på hvor lite varme, kjærlighet og sex en får hos ektefellen. Barnet eller ungdommen kan så bli bedt om å være "snill" med overgriper ved å vise omsorg fysisk og psykisk. Det utvikler seg ofte til å bli mer og mer fysisk og etter hvert seksuelt: Overgriper kan da ende opp med å be om konkrete seksuelle tjenester. Ikke sjelden føler da den utsatte seg forpliktet til å være snill siden overgriper har vært så snill mot han/hun. I slike situasjoner kan overgriper endatil takke den utsatte for at han/hun var så snill med han/henne. Men den utsatte føler dermed at "de har vært med på noe ekkelt og/eller ulovlig". Dermed minsker muligheten den utsatte har for å si fra når overgriper fortsetter med dette og ofte også bryter stadig nye grenser. En typisk unnskyldning for en hjelper/sjelesørger synes å være: "Jeg hjelper alle andre. Men hvem bryr seg om meg ? Hvem ser mine behov? Jeg er egentlig det mest ensomme av alle mennesker. Jeg må bare gjemme bort mine lengsler og behov." Også disse hjelperne kan klage over at ektefellen er så kald og avvisende: Han/hun får aldri nærhet og lite eller ingen sex. Dermed appellerer overgriper til konfidentens ansvar og omsorg for andre, en evne utsatte har i rikt mål. Siden den utsatte ofte alt har opplevd å få god hjelp, vil han/hun lett oppleve å stå i taknemlighetsgjeld til overgriper. Dermed kan noen utsatte oppleve det godt å få lov til å gi omsorg og varme tilbake til den som har betydd så mye for dem selv. Når overgriper på denne måten spiller på den utsattes godhet og følelser, blir han/hun fanget i et følelsesmessig nett det er vanskelig å komme ut av når overgriper stadig går videre og etter hvert ber om/forlanger rene seksuelle tjenester.

At hjelper er ensom og må legge til side egne behov og følelser, kan selvsagt være sant. Men egne behov for nærhet, omsorg og seksualitet har hjelper selv ansvar for å skaffe seg i likeverdige forhold utenfor leder-/hjelp-/sjelesørgerrollen. Slike savn gir aldri en omsorgsperson eller en hjelper rett til å be den andre part om å tilfredsstille hans/hennes behov.

Når en hjelper/leder trass i dette fremmer ønske/behov om at konfidenten skal kompensere hjelperens eget behov for nærhet og seksualitet, skjer det et rollebytte som er totalt uakseptabelt i møte mellom voksne/barn, hjelper/hjelpetregende og leder/medlem.

6. Økende grad av hemmeligholdelse

Det at den utsatte når har blitt "betrodd" så mye om overgriperens liv, kan dette i seg selv være en god unnskyldning for å be om, eller kreve at den utsatte holder dette hemmelig.

Men som regel er det ikke nødvendig å uttrykkelig be om hemmeligholdelse i det hele tatt. Skulle den utsatte si noe som helst, vil han/hun på den ene siden røpe noe et annet menneske har betrodd en, i dette tilfelle overgriperens dypeste og våreste hemmeligheter. På den andre vil den

utsatte nå føle at han/hun "har vært med på så mye som ikke skulle skjedd", at han/hun har stor egeninteresse av at ingen andre får vite hva som skjer. Dermed ser vi ikke sjelden at jo verre overgrep den utsatte blir utsatt for, jo mer merker overgriper at den utsatte gjør hva han/hun kan for å skjule alle spor. Dette kan i sin tur føre til at overgriper blir mer og mer dristig, og den utsatte mer og mer desperat for å skjule hva som skjer.

Ofte kan en høre at f.eks. svært unge jenter kan stå opp om natten for å vaske og tørke laken som det er blitt blod på eller kvitte seg med en truse som det er sæd eller blod på. Noen ganger blir slike spor kastet i søppelet eller f.eks. grav ned et eller annet sted. Selv langt opp i voksen alder kan en da gå med en konstant frykt for at noen skal finne det en har kastet, gravd ned eller mistet.

Det samme gjelder voksne som f.eks. blir voldtatt: De kan også være livredde for at utenforstående skal finne et klesplagg, en knapp eller en sko som kan knytte dem til åstedet for voldtekten. Dersom den utsatte da ikke røper hemmeligheten, blir han/hun den beste garantien for at overgriper ikke blir avslørt.

7. Tre skritt fram og to tilbake

Når overgriper begynner å gå over den utsattes seksuelle grenser, kan det ofte begynne veldig forsiktig og nesten umerkelig. For barn og ungdom kan det være at en først nærmer seg psykisk og bygger opp en sterk psykisk spenning for deretter mer eller mindre tilfeldig å "komme borti" kroppen til den utsatte. Det kan være å holde i hånden, klappe på ryggen, gi en klem o.l. som så utvikler seg litt etter litt til berøring av bryster og kjønnsorganer. Det er godt med god og trygg fysisk kontakt og oppmerksomhet. Forvirringen og redselen som vil oppstå når berøringen blir uvant og skremmende, pareres av overgriper med beklagelse og forklaringer om at dette var et uhell, at han/hun håper at den utsatte ikke ble skremt, at dette ikke har ødelagt det fine forholdet, at det aldri skal skje igjen osv. Men det skjer igjen, ofte med ny tilbaketrekking. Og jo større grenseoverskridelser overgriper har begått, og jo flere ganger det har skjedd, jo flere "farlige hemmeligheter" har overgriper og utsatt sammen. Og jo lenger den utsatte venter med å si fra, jo verre blir det. "Hvorfor har jeg ikke sagt fra tidligere?". Samtidig opplever også kroppen til den utsatte at om berøringen er uønsket og skremmende, kan det for enkelte noen ganger samtidig kjennes kriblende og spennende. Dermed vekkes egen skam- og skyldfølelse: En føler en har vært med på det ekle siden slike følelser ble vekket i ens egen kropp. Fra nå av ligger egentlig veien åpen, via taktikken "tre skritt fram og to tilbake", til at overgriper kan gå over grense etter grense. Etter hvert har han/hun full kontroll over hva som skal skje. Samtidig kan overgriper være nokså sikker på at den utsatte ikke vil røpe noe som helst.

I forhold til voksne utsatte skjer ofte det samme. En utsatt som har vært misbrukt av f.eks. en kristen tillitsperson og som omsider våger å betro om hva som skjedde, er sjelden tydelig på at ansvaret ligger hos tillitspersonen. I stedet forteller ofte den utsatte en historie der **egen** skyld, selvforakt og syndighet står i sentrum. Dette skjer fordi han/hun er mest opptatt av det som skjedde mot slutten av en ofte lang prosessen. Den utsatte glemmer forhistorien og ser dermed heller ikke at misbruket ofte er **betinget av forhistorien**. Dermed skjønner den utsatte heller ikke hvordan dette kunne skje. "Jeg har alltid vært imot seksuelle forbindelser utenfor ekteskapet. Jeg gikk for å få hjelp i en vanskelig livssituasjon. Jeg gikk ikke til presten for å få sex. Likevel var det det som skjedde. Hvordan kunne det ende slik?", sa en misbrukt konfident.

Når en setter seg ned sammen med konfidenten og begynner å rekonstruere hva som skjedde **før** overgrepene, fra de to møtte hverandre for første gang, dukker det som regel opp en rekke små detaljer som etter hvert danner et mønster. Ofte finner en da ut at hjelperen kanskje helt fra

første møte har seksualisert møtet med konfidenten. I en livssituasjon der en er hjelpetrengende, vil en ofte være preget av sterke følelser. Samtidig kan en kjenne på sorg og savn. Når en så møter en hjelper som møter en på en god og trygg måte, blir en selvsagt veldig sårbar. Dette kan vekke gode følelser. Dersom hjelper utnytter dette og på den måten misbrukes den tilliten han/hun er vist, skjer det en grenseoverskridelse som hjelperen har det hele og fulle ansvar for. Samtidig vil konfidenten ofte velge å bagatellisere eller overse ting en ellers ville stusse ved. Det kan f.eks. være "småting" som "tilfeldige" berøringer og et lett flørtende språk og kroppsspråk. Ofte er det først i ettertid den utsatte våger å kjenne, og sette ord på, denne følelsesmessig "aura" overgriper skapte i samtale- eller sjelesorgsituasjonen.

Tilnærmingen fra overgriper side kan starte med små kommentarer og hint med påfølgende og økende grad av fysisk kontakt. Den utsatte vil ved en rekonstruksjon ofte oppdage at dette skjedde veldig tidlig, ofte ved første møte. De første gangene kan det skje nesten helt umerkelig med en liten kommentar, sånn nesten på kanten, med et lite flørte-aktig blink i øyekroken eller en "tilfeldig" lett berøring av hånden. Det kan utvikle seg ved klemmer som blir stadig lengre, økende grad av å holde i hånden, stryke på ryggen osv og "tilfeldige" små berøringer av f.eks. bryst og lår. Går overgriper så plutselig for langt og den utsatte reagerer og trekker seg, får vi også her som oftest full tilbaketrekking, beklagelse og en lengre periode der intet ureglementert skjer: **Tre skritt fram, men bare to tilbake**: Forbindelsen er allerede seksualisert og spenningen ligger der til overgriper slår til neste gang.

I slike sammenhenger kan nemlig det samme kan skje som skjer med barn: Selv om konfidenten både blir sjokkert og avviser overgriper tilnærmingen, kan all oppmerksomheten og berøringen vekke sterke følelser, ofte også seksuelle følelser. Dette gjør ofte konfidenten fortvilet og skaper skyldfølelse, men gjør vedkommende enda mer sårbar ved neste konsultasjon: Ofte har ikke konfidenten noen alternativ hjelper å gå til. Dermed er motstanden hos den utsatte nedbrutt og overgriper kan gå videre.

Jeg har nå hele tiden snakket om en spenning som den profesjonelle bevisst søker å bygge opp og er ansvarlig for. Selvsagt kan det også oppstå spenninger mellom hjelper og konfident uten at hjelper har lagt opp til det. Dette trenger imidlertid ikke å føre til problemer verken for hjelper eller konfident så lenge den profesjonelle er seg sitt ansvar bevisst: Det er **alltid** den profesjonelle/hjelperen/sjelesørgeren sitt ansvar å håndtere også slike situasjoner slik at konfidenten får hjelp og ikke blir utnyttet til å tilfredsstille hjelpers behov. Får en slik kontakt utvikle seg til en seksualisert kontakt, er det konfidenten som blir skadelidende. Dette er også grunnen til at yrkesetikken for f.eks. psykologer forbyr dem å ha seksuell kontakt med sine klienter.

Til forskjell fra samtaler der en overgriper legger opp til misbruk av konfidentens tillit, vil ryddige og trygge samtaler omkring vanskelige, våre og intime problemstillinger kjennetegnes ved at konfidenten også i ettertid vil tenke tilbake på samtalene som trygge og ivaretagende. Kanskje vil konfidenten betegne dem som "saklige", og på grensen mot det "kjedelige" i betydningen av at hjelper ikke la opp til følelsesmessig binding til seg selv. Ofte var det akkurat det som gav konfidenten den nødvendige tryggheten i forhold til hjelperen.

8. Skjulte og åpne trusler. Direkte og indirekte vold

Det er slett ikke alltid at den utsatte blir utsatt for direkte trusler og/eller vold. Likevel vil dette aspektet som regel være til stede på en eller annen måte i de fleste overgrep: Den utsatte vet, uten at det blir sagt eller antydning i det hele tatt, at det får store konsekvenser dersom hemmeligheten blir røpet.

Indirekte trusler kan f.eks. være at overgriper betror den utsatte at dersom noe fikk vite om det som skjer, så ville overgriper kanskje måtte gå i fengsel eller miste jobben sin. I forhold til barn kan en si at dersom noen får vite det som skjer, vil f.eks. far måtte flytte fra den utsatte og ikke få se han/henne mer. Overgriper kan også legge inn over den utsatte hvor mye han/hun har gjort for den utsatte. Dette kan gjøres indirekte ved at den utsatte har fått mye oppmerksomhet fra overgriper, har fått oppleve mye sammen med han/henne og/eller har fått mange og dyre gaver. Direkte kan også overgriper fortelle den utsatte hvor mye tid, krefter og penger han/hun har ofret på vedkommende. Dette presset forsterkes dersom overgriper forteller den utsatte hvor mye han/hun har risikert for den utsatte: Familie, jobb, anseelse osv. Selv om ikke mer blir sagt, vet da den utsatte meget godt hva som skjer, og hvem som har ansvaret, om hemmeligheten blir røpet: Den utsatte!

En enda sterkere indirekte trussel er å fortelle den utsatte at dersom han/hun forlater overgriper, eller sier fra om det som har skjedd, så vil ikke overgriper orke å leve mer.

Med slike og andre indirekte trusler legger overgriper et enormt ansvar over på den utsatte. Dette ansvaret setter den utsatte i en forferdelig knipe: Hvem kan ta ansvaret for at en overgriper, som en ofte alt er sterkt knyttet til, skal lide? Hvem greier å ta sjansen på at overgriper tar sitt eget liv? Men truslene kan også være mer direkte: "Dersom du sier noe om dette, skal jeg sørge for at dere ikke får nok mat og klær og barnevernet kommer og tar deg fra mamma og pappa" .

Noen går enda videre og truer med vold dersom hemmeligheten blir røpet. Overgriper kan da ha demonstrert hvor farlig dette kan bli ved f.eks. å opptre truende eller være det vi kunne kalle indirekte voldelig. Med indirekte voldelig menes at overgriper kan vise et truende kroppsspråk han/hun ikke har vist før. Det kan f.eks. skje ved at overgriper river over ende ting, knuser ting eller ødelegger møbler. Overgriper kan også opptre indirekte voldelig i forhold til seg selv: Overgriper kan f.eks. stå med kniven mot egen strupe eller et ladd gevær mot hodet for å vise at han/hun mener alvor med at den utsatte ikke må si fra. Når dette skjer med bakgrunn i noen ingen andre vet noe om, skal det lite fantasi til for å skjønne hvor traumatiske slike trusler er.

Noen overgripere bruker også mye vold og trusler for å oppnå det de vil i overgrepssituasjonen. De kan da true med enda verre vold om den utsatte røper hva som foregår.

Likevel synes det vanligste å være at overgriper **ikke direkte** truer eller presser den utsatte til å tie: Trusler og vold er unødvendig fordi så mange elementer ligger der og "truer" den utsatte til å tie, om ikke for noe annet, så for sin egen del.

9. Alminneliggjøring og legalisering av overgrepene

Etter hvert som overgrepene utvikler seg stadig mer rent fysisk, er det viktig å alminneliggjøre det som skjer overfor den utsatte. Overfor barn og unge blir det ofte sagt at det er viktig at en voksen får lære dem opp til å bli glad i sin egen kropp. Det er sånt som skjer med alle når de begynner å bli voksne. Dermed tror mange barn at alle barn opplever det samme som dem selv. Når derfor f.eks. en godt voksen gutt spør en 12 år gammel jente om hun vil bli voksen og underforstått bli tatt på alvor i gjengen, så lider hun seg gjennom et samleie for å kunne bli akseptert av de andre. Forvirret blir hun først i ettertid når hun stolt forteller at hun er blitt voksen og ingen skjønner hva hun snakker om, når hun likevel ikke blir betraktet som voksen av de andre i gjengen og når det må holdes veldig hemmelig at hun er sammen med den store gutten. Gjen-

nom denne prosessen, "læres" den utsatte til å stole på at det overgriper sier og gjør, er riktig. Samtidig "lærer" den utsatte å "skru av" egne meninger om hva som er rett og galt, egne følelser av hva som føles naturlig og unaturlig og egne følelser om hva en liker og hva en ikke liker.

De ofte sterke psykiske og fysiske reaksjoner som nødvendigvis kommer som følge av denne manipuleringen, kan overgriper alminneliggjøre ved å si at det er et naturlig ledd i en utvikling der alt blir fint og godt til slutt. Denne "opplæringen" kan omfatte samleiestillinger og hvordan mann og kvinne best kan tilfredsstilles. Denne "lærdommen" tar selvsagt barnet/ungdommen med seg når de vil forsøke å starte sitt eget seksualliv med en likeverdig partner. Den utsatte skjønner da ikke hvorfor en likeverdig partner kan reagere med sjokk og kanskje avvisning når de setter i gang med det de har forstått er slik et seksualliv skal være. Partneren skjønner heller ikke at den utsatte selv som regel har svært liten glede av det seksuallivet han/hun forsøker å etablere, og den utsatte har ofte ingen forestilling om at han/hun kan/skal få noe særlig ut av seksuallivet bortsett fra den tilfredsstillelsen som ligger i at partneren er fornøyd.

Samtidig kan den utsatte noen ganger være veldig bevisst på at de ikke har opplevd noe seksuelt før de møter sin første likeverdige seksualpartner. Overgrepene kan være helt fortrent eller den utsatte kan være bevisst på at det som har skjedd før, er overgrep. Dermed kan den utsatte oppføre seg som om dette er første gangen han/hun har noe som helst seksuell kontakt med et annet menneske og også selv oppleve det slik. På en måte er dette også rett: Det at et menneske har misbrukt en seksuelt, vil bare si at et annet menneske har invadert kropp og følelser. Det er da ikke snakk om noen likeverdighet og dermed noe reelt seksualliv: Et reelt "sam-leie" er en likeverdig seksualakt mellom to likeverdige mennesker som i full frihet gir seg hen til hverandre. Dermed kan den utsatte med full rett hevde at "mitt første samleie" er den første gangen han/hun etablerer en likeverdig seksuell kontakt uansett hvor mange ganger en overgriper har foretatt seg på han/henne.

Men om tidligere overgrep er fortrent, kan likevel den utsatte komme til å "avsløre" seg selv ved å være så seksuelt avanserte at partneren stusser.

Noe av den samme form for "opplysning og opplæring" kan en overgriper gi klienten/konfidenten i en hjelpesituasjon. Hjelperen kan også se seg selv som redningsmannen/-kvinnen som "hjelper" et menneske med stort behov for nærhet og seksualitet: "Stakkars deg som ikke har fått nærhet og seksuelle opplevelser på lang tid, kanskje aldri". Overgriper tar så på seg å lære opp sin klient/konfident til å slappe av og nyte for så å tilfredsstille den utsattes seksuelle behov. Overgriper kan bruke bilder som f.eks. at konfidenten er som en tørr svamp som er så tørst på nærhet og seksualitet at overgriper må hjelpe dem i gang slik at de senere kan gå videre med mer "normale" behov som andre kan tilfredsstille. Noen kan enda til i en overgrepssituasjon demonstrere hvor lite overgriper selv er engasjert: Overgriper demonstrerer at egen puls er helt normal mens den utsatte har svært høy puls, eller at overgriper tilfredsstiller den utsatte uten selv å bli tilfredsstilt. "Dette viser", sier overgriper, "at dette er noe jeg bare gjør for deg uten tanke på meg selv". "Jeg gjorde det slik fordi jeg skjønnte du hadde godt av det", sa en annen overgriper. Dette øker imidlertid skyldfølelsen og skamfølelsen hos den utsatte: De opplever at de ikke greier å kontrollere sine følelser slik overgriper greier det, og dette forsterker følelsen av å være unormal og skitten. Det finnes også eksempler på at psykiatere har "hjulpet" såkalte frigide kvinner ved å ta på seg gummihansker og onanerer dem til de fikk utløsning, og at denne "behandlingsformer" også ble forsvart utad.

NRK-TV viste høsten 1997 et eksempel på det samme fra en terapisisituasjon. Kvinnen som gikk i terapi, hadde hatt et seksuelt forhold til sin terapeut i flere år fordi han sa det var en del av ter-

apien. Hun var gift, men tenkte ikke over at det var galt, selv om hun ikke måtte nevne dette for mannen. Hun oppdaget først hva dette var da hun tilfeldigvis så et program på TV der et lignende forhold ble presentert som et overgrep.

Noen overgripere er også flinke til å finne eksempler på hvorfor et seksuelt forhold til klienten/konfidenten er så spesielt, så rett og så godt for den utsatte. En overgriper hevdet at ved å ha et slikt forhold, ville den utsatte kunne øve opp ekstremt god selvkontroll og dermed yte det lille ekstra som får en til å nå toppen av en karriere. Som bevis for dette, la overgriper fram en artikkel . der det ble fortalt om en ung, lovende pianistinne. Hun kunne bare yte sitt maksimale dersom hun hadde ligget med sin gamle klaver-pedagog kvelden før konserten. Det brukte denne treneren som pressmiddel for få ligge med den lovende idrettsjenta han trente kvelden før hver konkurranse. Det var mange slike konkurranser.

I noen sammenhenger er det også viktig for overgripere å alminneliggjøre overgrepene i forhold til trosliv og Gud. Det kan skje ved å vise til tekster i Bibelen som blir løsrevet fra sin sammenheng eller omtolket til å passe inn i overgripers verden. Ikke minst kan dette gjelde beskrivelser av kjærligheten som kommer før alt, at man i bibelsk tid kunne ha flere koner og elskerinner, at Lot lå med døtrene sine osv.

En overgriper viste konkret til at i bibelen var står det at de kristne elsket hverandre og at de gav uttrykk for det ved å kysse hverandre selv om de ikke var gift. Dette brukte overgriper som forklaring/unnskyldning for hete tungekyss med en ung og uerfaren kristen jente som alltid hadde levd i et beskyttet kristent miljø. Dersom den utsatte får store kvaler og ønsker å ta et oppgjør både i forhold til Gud og mennesker, blir det som skjedde enten bagatellisert eller omtolket til noe fint. Det viktigste argumentet er ofte at ingen andre trenger å få vite noe, for de ville ikke forstå. Det er nok at Gud vet, for Han er så høyt hevet over menneskelig smålighet at Han forstår. Denne tilnærmingen er nokså typisk i kristne sammenhenger. Den møter vi også f.eks. i boka "Ulvar i lammeflokken".

10. Overføring av ansvaret for det som skjer

Vi har allerede nevnt at en overgriper kan projiserer sine egne behov og fantasier over på den utsatte og på den måten forsøke å skaffe seg en unnskyldning for det han/hun gjorde. Men noen overgripere kan også gå videre ved å bebreide den utsatte for det som skjedde eller utvetydig legge skylden på den utsatte. Overgriper kan da hevde at han/hun lokket, lurte eller forførte ham/henne til å begå overgrepet eller til å miste kontrollen. Dersom en overgriper beskylder et lite barn for å ha forført han/henne, er det noe omgivelsene vil reagere på som tull. Men dersom en overgriper beskylder en ungdom i puberteten for det samme, eller dersom en profesjonell prøver å fremstille det slik at det ikke er lett å arbeide med krevende konfidenter, som også kan ha en seksualisert atferd, lykkes ofte overgriper, i hvert fall delvis, med å få sympati. Og da er det lett for omgivelsene å gli inn på en fordeling av skyld mellom utsatt og overgriper.

Men ut fra det som er sagt ovenfor, er det innlysende at den utsatte ofte kan føle seg skyldig alt **før** en overgriper evt. kommer med en beskyldning om at den utsatte helt eller delvis har ansvaret for det som skjedde. Det skyldes ikke minst at den utsatte allerede føler han/hun "har vært med på så mye" at de har ingen gyldig grunn til å trekke seg ut på dette tidspunktet. De utsatte føler de har ingen rett til å angi en overgriper så lenge de alt er **medskyldige**. Har de i tillegg blitt lurt eller tvunget til selv å være aktive under overgrepene, øker skyldfølelsen. Trekker overgriper også inn at dette medfører skyld i forhold til Gud, blir byrdene enda større for dem.

Dersom omgivelsene og overordnede støtter opp under en slik vinkling av overgrep, blir den utsatte stemplet som den som har begått hor. Overgriper kan nok også bli irttesatt: Det som skjedde, kan få konsekvenser for vedkommende. Men ofte er det bare overgriper og overgriperes familie som blir omsluttet av videre omsorg, tilgivelse og ny start mens de utsatte blir glemte.

Gir vi slike signaler, går vi alle i den samme overgriper-fella som de utsatte går i: Rollebytte-fella: Vi synes synd på overgriper og overgriperes familie (og det gjør vi gjerne med rette: Også overgriperes familie er offer, men ikke fra den utsatte som sa fra, men fra **overgriper!**).

Den utsatte sitter imidlertid ofte ensom og ribbet igjen uten noen å henvende seg til og få hjelp til å bearbeide lidelsene etter overgrepene. Veldig ofte mister de også sin egen menighet eller forsamling og i neste omgang også sin tro. De utsatte er da dømt til alene å bære videre på skam og skyld som egentlig ikke er deres: Det opplever seg fordømt av både fra Gud og mennesker..

11. Overvåkning eller avhengighet

Etter hvert som overgriper har gått over den ene grensen etter den andre, blir den utsatte som oftest mer og mer fortvilet. Det videre forløp kan da gå i ulike retninger:

- a) Den utsatte forsøker å komme seg bort fra overgriper, men føler det vanskelig fordi en føler seg overvåket så og si hele døgnet,
 - b) Eller: Den utsatte har blitt så avhengig av overgriper/hjelper at han/hun føler en har ingen andre å støtte seg til om en skal greie å leve videre. Dermed klynger en seg til overgriper.
 - c) Eller: Overgriper kan aktivt veksle mellom å knytte den utsatte til seg og å støtte han/henne fra seg alt etter hva som tjener overgriper best i øyeblikket.
-
- a) De utsatte under pkt.a prøver fortvilet å komme seg unna overgriper, ofte uten å lykkes. Det kan gjelde barn/ungdom som prøver å bryte ut ved å forsøke å opprette kontakt med andre jevnaldrende eller andre som de øyner kan hjelpe dem ut av det uføret de føler de er kommet inn i. Ofte kan overgriperne på ulike måter demonstrere at de til enhver tid vet hvor de utsatte er, hva de driver på med og hvem de er sammen med. Særlig aktiv kan overgriper bli dersom den utsatte begynner å vise interesse for å få seg en kjæreste på egen alder. Kontrolleringen kan skje ved telefoner der overgriper gjennom en tilsynelatende tilfeldig telefon får gitt beskjed om at han/hun vet hvor den utsatte er. Det kan skje ved at overgriperes bil synes å dukke opp uansett hvor en befinner seg. Noen ganger blir dette så ille at den utsatte føler seg overvåket 24 timer i døgnet. Den utsatte føler seg omringet, innhentet igjen og igjen, både fysisk og psykisk. Noen føler seg fanget som i et nett og til slutt er det lett å bare resignere.

Også profesjonelle kan opptre på lignende måte dersom den utsatte trekkes seg ut. Det kan også skje ved telefoner, oppmerksomheter og gaver. Mens den utsatte nå kanskje ønsker å glemme det hele og legge alt bak seg, truer nå overgriper med å røpe alt med sine telefoner hjem til den utsatte, telefoner på jobben, blomster på døra, gaver, ved plutselig å stoppe den utsatte på gaten o.l.

- b) Utsatte under pkt. b forsøker like fortvilet å holde på overgriper. Disse opplever overgriper som deres eneste redning eller de opplever at det eksisterer et fint og nært kjærlighetsforhold mellom dem som for all del ikke må bli ødelagt. Føler de utsatte da at overgriper begynne å trekke seg unna, er de villige til å gjøre nesten hva som helst for å opprettholde kontakten. Ved at overgriper da, helt eller delvis, skyver den utsatte fra seg

når han/hun ytrer behov for nærhet og støtte, beholder overgriper makten over den utsatte, selv om han/hun skulle velge å avslutte kontakten mellom dem. Men skulle overgriper velge å "være snill" og ta tilbake den utsatte, kan han/hun diktere sine betingelser for fortsatt kontakt. Det blir ofte en "kontrakt" som betyr ytterligere fornøydelse for den utsatte og som kan føre til at overgrepene kan fortsette og evt. utvides.

Ved overgrep begått av profesjonelle kan den utsatte noen ganger klynge seg til hjelperen sin fordi han/hun har greidd å binde den utsatte så sterkt til seg selv at den utsatte opplever at han/hun ikke vil overleve uten overgriper. Det kan i første omgang skyldes at den utsatte nå føler at han/hun blir avskåret fra god faglig hjelp. Kanskje er det heller ingen andre å søke nærhet hos, selv om det er dyrekjøpt nærhet. Men den utsattes redsel for å miste overgriper kan i like høy grad gå på: Hvem andre enn overgriper har den utsatte å snakke med om all smerten og alle åndelige problemene etter at de to fikk et for intimt forhold?

At overgriper så velger å bryte kontakten, kan i noen tilfeller skyldes at den utsatte begynner å bli brysom eller "farlig" for overgriper: Det blir for slitsomt, ting synes å komme ut av kontroll og noen kunne skjønne hva som foregikk. Andre overgripere velger å bryte fordi "forholdet" ikke lenger er spennende nok: Nye og mer spennende prosjekter kan være på gang. Samtidig kan overgriper ved å bryte få en gratis-effekt: Makt og kontroll over den utsatte beholdes uansett så lenge den utsatte fortsatt står på pinne for overgriper! At det i en del tilfeller forholder seg slik, ser vi der den utsatte blir holdt på avstand så lenge han/hun synes å ønske kontakt med overgriper igjen. Men begynner den utsatte å orientere seg mot andre i f.eks. kjæresteforhold eller andre nære forbindelser, er ofte overgriper straks på banen igjen.

Den klassiske "fromme" unnskyldningen noen overgripere kan bruke for å bryte, er hensynet til ektefelle, barn og/eller menighet og Guds rike. Så lenge overgrepene foregår, får den utsatte stadig høre hvor fint og rett dette er, hvor mye bedre dette er enn det overgriper har opplevd noen gang før, hvor kald, manipulerende og avvisende ektefellen er, og kanskje også hvor inspirerende og viktig dette er for overgriperens daglige liv og arbeid, gjerne også i Guds rike. Videre kan den utsatte svært ofte, særlig i kristne miljøer, loves et fast forhold og ekteskap. Det tar bare litt tid før overgriper får ordnet seg. I mellomtiden må alt holdes hemmelig.

Men tiden går: Ingen ting skjer, den utsatte blir utålmodig. Overgriper lover snarlig forandring, men i stedet kommer kanskje et brudd. Forklaringen overgriper da tyr til, kan være at han/hun plutselig får sjelekvaler med å leve et slikt dobbeltliv. Overgriper kan fortsatt hevde at det var veldig fint det de hadde sammen, at han/hun virkelig mente det som ble sagt om fast forhold i full åpenhet og ekteskap. Men nå har overgriper funnet ut at han/hun og ektefellen skal prøve igjen. Ektefellen synes plutselig ikke å være så umulig å leve sammen med likevel. Dessuten har ikke overgriper hjerte til å se at barna deres lider pga av at overgriper ønsker å bli lykkelig. Da er det bedre å ofre seg for barna!

Dette høres i første omgang både fint og fromt ut, helt til den utsatte kanskje oppdager at et annet "eventyr" allerede er på gang eller at overgriper kanskje har hatt flere "forhold" gående parallelt med den utsatte. I slike tilfeller synes overgriper ofte å kvitte seg med den mest brysomme og beholde de "snille" for ikke å ødelegge bildet av "den lykkelige familie".

- c) Andre utsatte opplever den tredje varianten, c). Overgriper bruker da en velkjent hersketeknikk: Det å være uforutsigbar. Overgriper spiller da som regel på å alltid være i mot- fase med den utsatte, dvs. å drive overvåkning og utøve press dersom den utsatte ønsker å komme seg ut av misbruket og skyve den utsatte fra seg om han/hun søker tilbake og ber om støtte og hjelp. Under dette punktet må vi nevne et trekk vi kan finne hos mannlige overgriper som forgriper seg på gutter. Her kan uforutsigbarheten komme til uttrykk ved at overgriper snakker fint om ekteskap og vanlig heteroseksuelt fellesskap. Overgriper kan da oppmuntre den utsatte til å finne seg jente, gifte seg og stifte familie. Noen ganger er endog overgriper svært ivrig med "å hjelpe til." Den utsatte ser da fram til å komme seg bort fra overgriper og få leve sitt eget liv med overgriperens egen vel- signelse. Dermed blir skuffelsen desto større når den utsatte ser at dette er en ønskeka- muflasje for en overgriper som kun ønsker å fortsette overgrepene i skjul av en lykkelig familie. Noen overgriper av denne kategorien er selv gift, og noen sier helt åpent at de ber den utsatte om å stifte familie slik at de kan få fortsette sitt "spennende" liv sammen.

12. Full kontroll

For de overgriper som helt eller delvis følger den progresjonen vi har vært inne på under pkt 1-11, er de utsatte nå i en posisjon der ofte opplever at overgriper kontrollerer hele livet deres.

- Han/hun dikterer hva den utsatte skal gjøre, eller skal la være å gjøre.
- Han/hun vet at den utsatte ikke sier fra pga skyld- og skamfølelse
- Han/hun kan vekselvis kontrollere eller skyve fra seg den utsatte for å beholde kontrol- len.
- Han/hun vet at han/hun er den eneste den utsatte har å ty til når livet ikke er til å holde ut
- Han/hun har i mange tilfelle også greidd å manipulere den utsattes følelser. Det kunne f.eks. skje ved at den utsatte opplevde lystfølelse under overgrepene og dermed også følte seg sviktet av sin egen kropp.

Overgriperens "kontroll" opphører derfor heller ikke om de fysiske overgrepene tar slutt. En typ- isk senvirkning kan derfor være at overgriper indirekte fortsatt har kontroll over den utsattes følelsesliv f.eks. ved at han/hun ikke våger å slippe egne følelser løs i likeverdige seksuelle forhold av redsel for å gjenoppleve overgrepssituasjonen.

Åkrehamn ultimo oktober 1998.

Reimunn Førsvoll